

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích

Obecná škola (německá), Manětín

1900–1945

Inventář

EL NAD č.: 1266

AP č.: 324

Mgr. Šárka Babincová

Plasy 2016

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	5
III. Archivní charakteristika archivního fondu	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury	7

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	8
Příloha č. 2: Řídící učitelé a ředitelé	9
Inventární seznam	10

I. Vývoj původce archiválií

Z národnostního hlediska byl Manětín smíšeným městem. Vedle Čechů zde žili i obyvatelé německé národnosti. Manětínská škola však původně bývala pouze česká a chodily do ní společně děti jak české, tak německé.

Již ve 14. století zde existovala církevní škola řádu johanitských rytířů, její rozvoj byl ovšem přerušen husitskými válkami. Manětínští kantoři se poté objevují až v 17. století, jsou uvedeni v matrikách jako kmotři nebo svědkové při křtinách. Původní dřevěná školní budova stála pravděpodobně v místech, kde se nachází škola nynější, avšak 22. září 1712 vyhořela. Na témže místě byla díky tehdejší manětínské vrchnosti, hraběti Václavu Lažanskému a jeho ženě Gabriele, postavena nová přízemní budova s jednou velkou třídou. Její součástí byl rovněž byt pro učitele se dvěma pokoji a kuchyní a kolna s dřevníkem.

V době panování Josefa II. byl zaváděn německý jazyk do městských škol. V Manětíně se začalo také vedle českého jazyka vyučovat i v němčině. Správa školy ale zůstala nadále česká. Podle Soupisu škol kraje plzeňského z roku 1790, vyhotoveného krajským školním komisařem Metternichem, navštěvovalo zdejší farní školu 82 hochů a 60 dívek, celkem tedy 142 dětí.

Protože vyučování ve dvou jazycích současně působilo učiteli potíže, rozhodla vrchnost v roce 1804 třídu rozdělit příčkou, v jednom oddělení pak vyučoval učitel a ve druhém školní pomocník. Vyrůstající počet žáků vyžadoval více místa pro školní vyučování, proto roku 1818 dal hrabě Jan Prokop Lažanský z přilehlé kůlny upravit ještě jednu školní světnici, v níž pak byla umístěna česká třída. Než byla stavba dokončena, vyučovalo se prozatímne v panském špitále.

V roce 1824, kdy počet žáků dosáhl již 223, se manětínský děkan Bláha obrátil na konzistoř s tím, že je nutné přijmout ještě jednoho samostatného učitele a zavést dvojité vyučování. Od září 1825 byla škola rozdělena podle národností na českou a německou. Prvním správcem německé školy se stal František Čada a české Peregrin Stehlík. Německému učiteli zůstal byt ve školní budově, českému učiteli poskytlo město bezplatný byt ve starém obecním domě čp. 90 naproti kostelu. Německá třída byla oproti české větší a nacházela se na severní straně budovy.

Roku 1827 bylo zapsáno do obou škol 256 dětí z Manětína a přiškolených obcí České Doubravice, Vladměřic, Újezda, Lipí, Hrádku a Brda. Z nich navštěvovalo německou školu 130 žáků a 126 českou. Oba učitelé měli k dispozici ještě školní pomocníky, neboť školský řád z roku 1804 připouštěl na jednu učitelskou sílu maximálně 80 dětí.

Školní docházka, ač povinná, byla velmi nepravdělná. Zvláště některé přesporní děti chodily do školy jen přes zimu, v letních měsících musely pomáhat rodičům v hospodářství. Často se stávalo, že během školního roku někteří žáci přestupovali z německé třídy do české a naopak. Až roku 1858 děkan Šturm dovolil přechody jen na počátku školního roku. Většina místních obyvatel prošla oběma školami a naučila se tak dobře obojímu jazyku. Vztahy mezi českými a německými učiteli byly vždy přátelské, nedocházelo zde k žádným národnostním konfliktům.

V roce 1848 navštěvovalo manětínské školy 263 žáků a roku 1866 jich bylo dokonce již 289 (v německé 160 dětí a 129 v české). Rozhodnutím zemské školní rady ze dne 2. srpna 1871 bylo povoleno rozšířit obě obecné jednotřídní školy na dvoutrídní (státní obecné školy vnikly Zákonem č. 62/1869 ř. z.). Oficiální název německé školy nyní byl *Deutsche Volksschule in Manetin*. Pro nové třídy musely být pronajaty místnosti v soukromých domech, které ovšem nevyhovovaly. Pro stále stoupající počet žáků byly pak od ledna 1883 obě školy rozšířeny o třetí třídu. Ve školní budově nadále zůstaly jen

nejpočetnější druhé třídy (německá a česká), přitom německou obecnou školu navštěvovalo v roce 1884 již 152 dětí a českou dokonce 206 zapsaných žáků.

Od roku 1883 v Manětíně působila německá a česká trojtřídní obecná škola, a přitom se zde nacházela pouze jedna stará školní budova, ve které byly umístěny pouhé dvě učebny. Všechny tyto skutečnosti donutily německou i českou místní školní radu k jednání o výstavbě nové školní budovy. Po několikaletém, od roku 1893 trvajícím hledání vhodného stavebního místa, bylo nakonec rozhodnuto ji postavit na místě stávající školy čp. 12 a vykoupit sousední parcelu, na které stál dům čp. 13 náležející Robertu Křížkovi. Plán a rozpočet vyhotovil plzeňský stavitel ing. Josef Houdek, samotná stavba včetně bourání domů čp. 12 a 13 byla svěřena firmě Müller a Kapsa z Plzně. Dne 13. září 1897 byl položen základní kámen v severozápadním rohu nové školní budovy. Již 27. listopadu 1898 stavbu vysvětil P. Bárta, vikář z Potvorova, následující den pak byla zkolaudována. Náklad na novou dvouposchod'ovou budovu činil 80 tisíc zlatých a nacházely se v ní tři třídy německé a čtyři české (čtvrtá třída byla povolena od 1. listopadu 1898). Tělocvična byla pro obě školy společná, kabinet měla každá vlastní. Vyučování v nové školní budově začalo 30. listopadu.

Již od 80. let 19. století byl zřejmý postupný úbytek žáků na německé škole. V roce 1889 bylo zapsáno v německé obecné trojtřídní škole 154 žáků a na české 192, o pět let později ji navštěvovalo již jen 136 dětí a ve školním roce 1897/1898 to bylo 132, kdežto na čtyřtřídní české škole bylo zapsáno již 251 žáků. Na počátku 20. století navštěvovalo německou obecnou školu ještě kolem 130 dětí, ale např. ve školních letech 1909/1910 až 1912/1913 pouze něco málo přes 80.

Během první světové války byl v přízemí ve dvou učebnách německé školy zřízen vojenský lazaret. Školní docházka v této době klesla. Kvůli nedostatku učitelů, ale i zásob uhlí bylo nutné zavést střídavé vyučování.

Od roku 1918 se počet žáků německé školy ještě snížil, naopak při zdejší české čtyřtřídní obecné škole byla zřízena od 1. září 1919 měšťanská škola (měly společnou správu).

Výnosem zemské školní rady ze dne 3. října 1919 byla zrušena jedna třída, německá obecná škola se tak stala dvoutřídní a čítala celkem 72 dětí. Od školního roku 1921/1922 se stala pouze jednotřídní, počet žáků se poté pohyboval jen mezi 30 až 40. Bývalé učebny zrušených tříd německé školy sloužily nově vzniklé měšťanské škole.

V období druhé světové války zůstal Manětín na českém území. Hranice vedla těsně za městem, pod Chlumskou horou. Počet německých žáků nepřesáhl 40. Škola se potýkala s nedostatkem paliva. Od listopadu 1944 byla celá školní budova zabrána nejprve německými uprchlíky z Maďarska, později ruskými a českými vojáky a nakonec v ní byl umístěn tábor pro Němce. Česká i německá škola musely být přestěhovány do náhradních prostor, německá třída se nacházela na radnici.

Na jaře roku 1945 byl školní rok v důsledku poválečných změn předčasně ukončen a Německá obecná škola v Manětíně byla zrušena.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Archivní fond Obecná škola (německá), Manětín 1900–1945 tvoří hlavní matriky, výkazy docházky a prospěchu a podací protokoly. Dochované archiválie byly uloženy v budově školy.

Písemnosti byly do archivu předány dne 27. 11. 2012 ze Základní školy v Manětíně (č. přírůstku 27/2012).

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Název archivního fondu Obecná škola (německá), Manětín byl zvolen na základě Metodického návodu OAS MV k vedení evidence NAD podle vyhl. č. 645/2004 Sb. (Hlava XII, čl. 17), tj. základní typ školy tohoto období (jazyk) a místo.

Archiválie pocházejí z let 1900–1945. Archivní fond je mezerovitý, nedochovaly se žádné konferenční protokoly ani pamětní knihy, matriky jsou datovány léty 1926 až 1945. Nejstarší výkazy docházky a prospěchu se nezachovaly, ve fondu začínají až školním rokem 1900–1901 a končí již ve školním roce 1935–1936, ovšem ani jejich řada není úplně kompletní. Ze spisového materiálu se ve fondu nacházejí pouze podací protokoly.

Pořádání a inventarizace fondu proběhly podle pravidel pro zpracování archivního materiálu (Metodické návody a instrukce pro zpracování archivního materiálu. SAP X, 1960, č. 2, s. 215–310), Metodického návodu č. 1/2013 odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, kterým se vydávají nová Základní pravidla pro zpracování archiválií (č. j. MV-46913/AS-1/AS-2013) a platné metodiky SOA v Plzni (Metodický pokyn ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek ze dne 12. března 2010, č. j. SOAP/006-0767/2010, a jeho následného dodatku, který nabyl účinnosti 15. července 2014, č. j. SOAP/006-1300/2014).

Archivní fond obsahuje převážně knihy, které jsou řazeny do skupin podle obsahu a v jejich rámci chronologicky (hlavní matriky, výkazy docházky a prospěchu). Největší část fondu tvoří neúplná řada 68 výkazů docházky a prospěchu začínající školním rokem 1900–1901 a končící ve školním roce 1935–1936. Ve fondu byly ponechány matriky z let 1926–1945, u kterých je evidentní, že byly vedeny ve škole řídícím učitelem, a tedy nikoliv místní školní radou.

Podací protokoly jsou datovány léty 1917–1935, nedochovaly se žádné spisy německé obecné školy.

Kompletní fond byl převzat do archivu v listopadu roku 2012 v rámci skartačního řízení na Základní škole v Manětíně, a následně Karlem Romem a Šárkou Babincovou hrubě uspořádán, uložen do kartonů a vyhotoven seznam archiválií. Při GI 2012–2013 nedošlo k žádným změnám.

Během inventarizace fondu nebyly vyřazeny žádné písemnosti, zpřesnil se pouze časový rozsah úředních knih (hlavních matrik), a tím pádem jeho celkový časový rozsah. Archivní fond Obecná škola (německá), Manětín o celkovém rozsahu 0,55 bm, který je datován léty 1900–1945, tvoří 70 úředních knih a 3 podací protokoly. Jazykem archiválií je němčina. Jejich fyzický stav je vyhovující a není nutný žádný restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Archivní fond Obecná škola (německá), Manětín poskytuje i přes absenci pamětních knih alespoň částečný obraz fungování německé městské školy během její bohaté historie. Pro badatelské využití jsou ve fondu velmi cenným materiálem především hlavní matriky a výkazy docházky a prospěchu.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Archivní fond Obecná škola (německá), Manětín 1900–1945 uspořádala, inventář sestavila a čístopis pomůcky zhotovila Šárka Babincová v září 2016 ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

V Plasích 19. 9. 2016

Mgr. Šárka Babincová

Seznam použitých pramenů a literatury

Pamětní kniha manětínského děkanství 1836–2000 [fotokopie]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, *Obecná a měšťanská škola Manětín 1877–1948*. Pamětní kniha 1878–1915, ukn 302, Pamětní kniha 1915–1931, ukn 303.

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, *Wonka František 1898–1990* [nezpracováno]. Práce děkana Wonky č. 1 (*Kniha o staré škole manětínské, kronika starých kantorů a jejich doby 1373–1869*, Manětín 1948), č. 2 (*Kniha o staré škole manětínské, kronika starých kantorů a jejich doby 1373–1869*, Manětín 1954), č. 3 (*Manětínská škola*).

DYK, Jan. *Popis politického okresu kralovického*. Praha, 1886.

MATUŠKOVÁ, Martina. *Město Manětín a jeho části*. Město Manětín, 2012.

PODLAHA, Antonín. *Posvátná místa Království českého*. Řada první: Arcidieceze pražská. Díl III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský. Praha, 1909.

Popis obecného školství v Království českém. Praha, 1889.

Popis obecného školství v Království českém. Praha, 1894.

Statistický popis školních okresů Čech. Praha, 1884.

ŠAFRÁNEK, Jan. *Školy české: obraz jejich vývoje a osudů*. Díl I. Praha, 1913.

TOPINKA, Jiří a kol. Příspěvek k pořádání školských fondů, *Archivní časopis*, 2008, roč. 58, č. 2, s. 81–116.

WOLLRÁBOVÁ, Jarmila. Sto let manětínské školy v nové budově (1898–1998), *Vlastivědný sborník*, 1998, roč. 8, č. 4.

WOLLRÁBOVÁ, Jarmila. Sto let manětínské školy v nové budově (1898–1998), *Vlastivědný sborník*, 1999, roč. 9, č. 1.

WOLLRÁBOVÁ, Jarmila. Sto let manětínské školy v nové budově (1898–1998), *Vlastivědný sborník*, 1999, roč. 9, č. 3.

WOLLRÁBOVÁ, Jarmila. Sto let manětínské školy v nové budově (1898–1998), *Vlastivědný sborník*, 1999, roč. 9, č. 4.

ZETEK, F. J. *Popis politického okresu Kralovického*. Kralovice, 1932.

Seznam použitých zkratk

AP	archivní pomůcka
AS	Archivní správa
bm	běžný metr
čl.	článek
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
evid. jedn. č.	evidenční jednotka číslo
GI	generální inventura
inv. č.	inventární číslo
MV	Ministerstvo vnitra
OAS MV	Odbor archivní správy Ministerstva vnitra
ppr	podací protokol
roč.	ročník
ř. z.	říšský zákoník
SAP	Sborník archivních prací
Sb.	Sbírka zákonů
SOA	Státní oblastní archiv
ukn	úřední kniha
vyhl.	vyhláška

Řídící učitelé a ředitelé

Údaje sepsány dle prací děkana Wonky a výkazů docházky a prospěchu (od školního roku 1900–1901 do školního roku 1935–1936)

František Čada	1806–1848
Johann Dörr	1848–1890
Josef Heinrich	1890–1900
Otta Heinrich	1900–1901
Josef Hajek	1901–1925
Rudolf Heidl	1925–1926
Oskar Wichro	1. 9. 1926–31. 12. 1926
Franz Heidl	1. 1. 1927–31. 1. 1927
Julie Tauschek	1. 2. 1927–18. 4. 1929
Friedrich Lang	19. 4. 1929–31. 8. 1933
Alfred Plaschka	1. 9. 1933–31. 8. 1935
?	1. 9. 1935–1936

? – podpis ředitele ve výkazu docházky a prospěchu 1935–1936 nečitelný

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
I. KNIHY			
1	Hlavní matrika	1926–1940	ukn 1
2	Hlavní matrika	1937–1945	ukn 2
3	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1900–1901	ukn 3
4	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1900–1901	ukn 4
5	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1900–1901	ukn 5
6	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1901–1902	ukn 6
7	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1901–1902	ukn 7
8	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1901–1902	ukn 8
9	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1902–1903	ukn 9
10	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1902–1903	ukn 10
11	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1902–1903	ukn 11
12	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1903–1904	ukn 12
13	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1903–1904	ukn 13
14	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1903–1904	ukn 14
15	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1904–1905	ukn 15
16	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1904–1905	ukn 16
17	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1904–1905	ukn 17
18	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1905–1906	ukn 18
19	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1905–1906	ukn 19
20	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1905–1906	ukn 20
21	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1906–1907	ukn 21
22	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1906–1907	ukn 22
23	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1906–1907	ukn 23
24	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1907–1908	ukn 24
25	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1907–1908	ukn 25
26	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1907–1908	ukn 26
27	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1908–1909	ukn 27
28	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1908–1909	ukn 28
29	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1908–1909	ukn 29
30	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1909–1910	ukn 30
31	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1909–1910	ukn 31
32	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1909–1910	ukn 32
33	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1910–1911	ukn 33

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
34	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1910–1911	ukn 34
35	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1910–1911	ukn 35
36	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1911–1912	ukn 36
37	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1911–1912	ukn 37
38	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1911–1912	ukn 38
39	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1912–1913	ukn 39
40	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1912–1913	ukn 40
41	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1912–1913	ukn 41
42	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1913–1914	ukn 42
43	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1913–1914	ukn 43
44	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1913–1914	ukn 44
45	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1914–1915	ukn 45
46	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1914–1915	ukn 46
47	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1914–1915	ukn 47
48	Výkaz docházky a prospěchu I. + II. tř.	1915–1916	ukn 48
49	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1915–1916	ukn 49
50	Výkaz docházky a prospěchu I. + II. tř.	1916–1917	ukn 50
51	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1916–1917	ukn 51
52	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1917–1918	ukn 52
53	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1918–1919	ukn 53
54	Výkaz docházky a prospěchu III. tř.	1918–1919	ukn 54
55	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1920–1921	ukn 55
56	Výkaz docházky a prospěchu II. tř.	1920–1921	ukn 56
57	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1921–1922	ukn 57
58	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1922–1923	ukn 58
59	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1924–1925	ukn 59
60	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1925–1926	ukn 60
61	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1926–1927	ukn 61
62	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1927–1928	ukn 62
63	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1928–1929	ukn 63

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
64	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1929–1930	ukn 64
65	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1930–1931	ukn 65
66	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1931–1932	ukn 66
67	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1932–1933	ukn 67
68	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1933–1934	ukn 68
69	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1934–1935	ukn 69
70	Výkaz docházky a prospěchu I. tř.	1935–1936	ukn 70

II. SPISOVÝ MATERIÁL

Registraturní pomůcky

71	Podací protokol (1. 1. 1917–31. 12. 1924)	1917–1924	ppr 1
72	Podací protokol (1. 1. 1925–11. 9. 1930)	1925–1930	ppr 2
73	Podací protokol (11. 9. 1930–31. 12. 1935)	1930–1935	ppr 3

Název archivní pomůcky:	Obecná škola (německá), Manětín
Značka archivního fondu:	OŠN Manětín
Časové rozmezí:	1900–1945
Počet evidenčních jednotek:	73 (70 úředních knih, 3 podací protokoly)
Počet inventárních jednotek:	73
Rozsah v bm:	0,55
Stav ke dni:	19. 9. 2016
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Šárka Babincová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Šárka Babincová
Počet stran:	14
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Martina Matušková dne 19. 9. 2016 – č. j. SOAP/060-286/2016